

Situne Dei

Årsskrift för Sigtunaforskning och historisk arkeologi

2014

Redaktion:

Anders Söderberg
Rune Edberg
Magnus Källström
Elisabet Claesson

Utgiven av Sigtuna Museum

En påfågel i Odensala? Några reflexioner om ikonografin på runstenarna vid Harg

Anne-Sofie Gräslund

I förra årgången av Situne Dei ingår en artikel av Magnus Källström där han beskriver en nyfunnen runsten från Odensala kyrka, framkommen vid omläggningen av kyrkogårdsmuren (Källström 2013). Han nämner i artikeln också andra intressanta runstenar i närheten, bland annat U 442 som har stått i anslutning till en med all sannolikhet vikingatida stenlagd väg söder om kyrkan, och han utesluter inte möjligheten att den nyfunna stenen kan ha stått vid vägens norra ände nära kyrkan. Man kan också nämna stenarna U 444 och 445 vid Bromsta något längre åt sydväst, genom sin genealogiska koppling intressanta med tanke på stilkronologin för runstenar. Den äldre av de två, U 444 tillhör stilgruppen fågelperspektiv, daterad till ca 1020–1050, och är rest av de fyra sönerna Ulv, Härbjörn, Näsbjörn och Häming till minne av Borgulv, deras far. U 445 tillhör istället stilgruppen Pr 4, vilket innebär 1000-talets sista tredjedel, och den är rest efter Näsbjörn, av Kylvig, hans son, och av Gillög, hans hustru. Det visar givetvis att U 444 måste vara äldre än U 445. Att döma av stilkronologin (Gräslund 2006) bör det alltså ha gått minst 20 år mellan resandet av de två stenarna.

Stenarna vid gården Harg

Här vill jag emellertid särskilt fästa uppmärksamheten på ytterligare ett par stenar i Odensala socken som står vid gården Harg, några kilometer nordöst om kyrkan, U 448 (*fig. 1*) och U 449 (*fig. 2*). Inskrifterna är i båda fallen av vanlig traditionell typ: U 449, som bara är delvis bevarad, har texten ”... och Fastger och Vimund lät resa ...” medan U 448 med hela runslingan bevarad har texten ”Igul och Björn lät resa stenen efter Torsten, sin fader”.

Det som gör dessa två stenar märkliga är istället bildframställningarna. U 448 har runtexten inskriven i ett kantföljande rundjur. Stenens nedre högra del är vittrad, vilket gör att rundjurets huvud delvis är skadat; dock återstår så pass mycket att man säga att ristningen tillhör stilgrupp Pr 3, något som också bekräftas av den äldre teckningen som finns återgiven i Upplands runinskrifter. Detta torde innebära en datering ungefär till 1050–1080. När det gäller U 449 är det bara övre delen av stenen som är bevarad, vilket tycks ha varit fallet redan när den upptäcktes första gången under 1600-talet, alltså vet vi inte hur den kantföljande runslingan avslutades nertill på stenen, om runslingan utgjordes av ett rundjur, och i så fall hur dess huvud såg ut. Båda stenarna har emellertid också fristående djurfigurer centralt på ristningsytan,

Figur 1 t.v. Runstenen U 448 vid Harg i Odensala socken. Foto: Runverket.

Figur 2 nedan. Runstenen U 449 vid Harg i Odensala socken. Efter Upplands runinskrifter.

något som förekommer ganska sällan. På U 449 ser vi ett profilsett fyrfotadjur, utfört i så kallad Ringerikestil, den stil som var modern under 1000-talets första hälft och som återfinns på olika skandinaviska föremål från den tiden, till exempel några praktfulla vindflöjlar. Två sådana är kända från Sverige, en från Söderala i Hälsingland och en från Källunge på Gotland. Fyrfotadjuret på runstenen uppvisar helt stilriktigt olika bandformiga utskott och slingor/öglor. Dessutom ses en orm slingra sig runt frambenen, vilket leder tankarna till motivet "det stora djuret i kamp med en orm" som införlivades som

en nyhet i den senvikingatida konsten och vars kanske förnämsta exponent är den så kallade Jellingestenen på Jylland, rest omkring 970 av den danske kungen Harald Blåtand till minne av hans föräldrar, kung Gorm och drottning Tyra. Jellingestenen brukar ses som startpunkten för den modevåg av runstensresande som drar fram över Skandinavien från slutet av 900-talet och in i 1100-talet. Motivet förekom tidigt i den kristna konsten på kontinenten och tolkas vanligen som en symbolisk framställning av det godas kamp mot det onda. Ormen sågs emellertid under medeltiden både som en symbol för det onda, men också för det goda – Kristus var den nya ormen som övervunnit den gamla, enligt kyrkofadern Isidorus av Sevilla, död 636 (Gotfredsen & Frederiksen 2003:122 not 5). Ormen på Jellingestenen kan också uppfattas som en vacker slinga istället för i kamp, den böjer sitt huvud mot Kristus-

sidan och underkastar sig (Gotfredsen & Frederiksen 2003:112). Rent allmänt kan sägas att vissa forskare överbetonar kampen och hävdar att fyrfotadjuret är fångslade av ormslingor och andra ornamentala slingor (Oehrl 2010:121ff). Under förkristen tid spelade ormen en närmast universell roll i religion och mytologi; den var en positiv symbol för fruktbarhet, återfödande och liv, eftersom den levde under jorden och ömsade skinn årligen.

U 449 har av runologer attribuerats till Visäte (se Källström 1992:40; Nilsson 2001:72f). Om man jämför djuret på stenen och hur dess olika element är tecknade när det gäller rundjurens utseenden med stilgrupperna framgår det helt klart att det till största delen överensstämmer med stilgruppen Pr 2, vilket ger en ungefärlig datering till 1020–1050. Normalt saknas emellertid fötter hos rundjuret i Pr 2, medan fötter av denna typ emellanåt förekommer hos rundjur i Pr 3, varför en trolig datering av bilden skulle kunna vara senare delen av Pr 2-fasen, kanske omkring 1040 eller 1040-talet. Man bör dock notera att sådana fötter finns på det fristående djuret på runstenen från St Paul i London (Fuglesang 1980:189, pl. 53), liksom också på det typiska ringeriksdjuret på silverspännat från Espinge i Skåne (Fuglesang 1980:160, pl. 18:D), båda med huvuden som helt klart hör hemma i stilgruppen Pr 2.

En påfågel?

De märkligaste bilderna finns emellertid på U 448. På den ser vi två figurframställningar, en stor fågelfigur på den plats där korset, i de fall där ett sådant finns på bilytan, vanligen är placerat, och lite längre ner en ryttare till häst. Låt oss nu betrakta fågeln. Den har en tofs/kam på huvudet, vingar och en lång, väl tecknad stjärt, vilket gör att det förefaller högst troligt att det är frågan om en påfågel. Påfågeln uppfattades tidigt i Indien som en solfågel, den har förknippats med trädkult och soldyrkan och setts som en sinnebild för kärlek och långt liv. Symboliken spreds över ett stort område och övertogs via hellenismen och den romerska kulturen av den tidiga kristendomen. Påfågeln i konst och litteratur i olika kulturer har studerats medan dess förekomst i den kristna konsten har fått förvånande lite uppmärksamhet (Stander 1991:11). Eftersom man ansåg att påfågeln kött aldrig ruttnade blev den en symbol för odödlighet. Att den tappar fjädrarna för att få nya under våren gjorde den till en symbol för förnyelse och uppståndelse. Stjärtfjädrarnas många ”ögon” representerade den allseende kyrkan/Guds allvetande. Ofta får påfågeln symbolisera paradiset; kyrkofadern Augustinus jämför påfågelsfjädrarna med dess många ögon med blommor i en gräsmatta. När påfågeln framställs drickande ur en skål alluderar det på källan med livets vatten i paradiset – den som dricker ur den får evigt liv (Stander 1991:16). Den utfällda stjärten kan uppfattas som ett hjul eller en cirkel, en kosmisk symbol för världsalltet. Från Östkyrkan finns ett liturgiskt bruk av *flabel-lum* beskrivet, en sorts skaftförsedd, rund fläkt tillverkad av metall, tyg, läder och påfågelsfjädrar, använd för att fläkta bort insekter under förberedelsen för nattvarden (Stander 1991:17). Detta har också förekommit i Västkyrkan, men där upphörde det huvudsakligen senast under 1300-talet. Jämför dock användningen vid processionen på Sankt Liborius dag, se nedan. Under medeltiden kom påfågeln istället att i olika sammanhang symbolisera högmod och fåfänga (Biederman 1989:329ff).

Att påfågeln var känd i Skandinavien redan vid 900-talets början visar den norska skeppsgraven i Gokstad vid Oslofjorden. Dendrokronologiska analyser av timret som använts för att bygga det stora skeppet har givit dateringar till 900–905. Utanför gravkammaren, i aktern på skeppet påträffades bland annat skelettet och delar av fjäderdräkten till en påfågel (Sjøvold 1985:53; Solberg 2000:283). Sannolikt speglar detta vikingarnas internationella kontakter, inte minst de östliga. Huruvida Gokstadhövdingen uppfattade påfågeln som en kristen symbol eller en härskarsymbol är omöjligt att avgöra. Det finns inga säkra avbildningar av påfåglar i det skandinaviska konsthantverket förrän under sen vikingatid, då danska (och även norska) fågel-fibulor kunde utformas som tydliga påfåglar men även som duvor (*fig. 3*). I båda fallen finns tydliga kopplingar till kristendomen, motiven bör ha uppstått under inspiration och påverkan från den kristna bild- och symbolvärlden (Vang Petersen 1980:142f; Pedersen 2001:49ff).

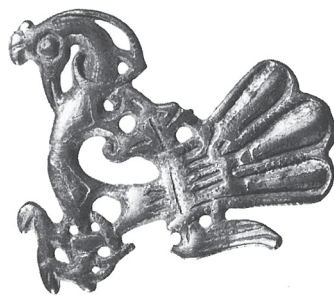
Påfågeln i kyrklig konst

Påfågeln har ofta förekommit i kyrklig konst under seklerna. Så såg jag till exempel i höstas i det tyska katolska ärkebiskopssätet Paderborn (Nordrhein-Westfalen) en staty av Sankt Liborius (död 397), skyddshelgon för Paderborns ärkestift vid vars fötter en påfågel står. Legenderna berättar att han var biskop i Le Mans i Gallien och att en påfågel följde honom hela vägen från Le Mans till Paderborn. Påfågeln föll död ner på den plats i Paderborn där katedralen senare kom att byggas. Sankt Liborius firas varje år den 23 juli då hans relikskrin bärs i procession genom Paderborn; först i processionen går en präst med en *flabellum* gjord av påfågelsfjädrar (muntligt meddelande Christiane Ruhmann, Erzbischöfliches Diözesanmuseum).

Strax därefter passerade jag skyltfönstret till en kyrklig textilateljé, där en nyproducerad mässhake exponerades. Ryggens broderi utgjordes av ett gyllene kors (ett så kallat staurogram eller monogramkors) omgivet av två vinrankor med påfåglar, således två motställda påfåglar runt ett kors. Uppenbarligen har textilkonstnären känt till den tidigkristna symboliken.

Vid utgrävning av grunden till en mycket tidig kyrka med kyrkogård i Caherlahill i Kerry på sydvästra Irland påträffades i anslutning till en speciell grav, möjligen graven för den som grundade kyrkan redan under slutet av 400-talet eller början av 500-talet, två ursprungligen resta stenar samt fragment av ytterligare två, ornerade med bland annat kors. En av de i stort sett hela stenarna och ett av fragmenten har en fågelbild inristad ovanför korset, vilka på grund av sina långa ben och breda stjärt

*Figur 3. Fågel-fibula från Toftegård SÖ, Danmark.
Efter Arkeologiske udgravninger i Danmark 1996.
Foto: Kit Weiss, Nationalmuseet, København.*

Figur 4. Runstenen U 257 från Fresta kyrka. Foto: Runverket.

Figur 5. Sö 270 Tyresta i Österhaninge socken. Foto: Thorgunn Snædal 1994, Runverket.

har tolkats som förenklade bilder av påfåglar (Sheehan 2009:200, 202, fig. 10.3, 10.4). Till yttermera visso avbildas på två av stenarna något som bör vara en *flabel-lum*, just en sådan solfjädersliknande fläkt, gärna delvis tillverkad av påfågeln's stjärtfjädrar, som nämndes ovan för liturgiskt bruk i samband med mässan. Stenarna anses vara från 500-talet. Betydligt närmare våra senvikingatida runstenar i tiden är ett irländskt klockfodral, St Patrick's Bell Shrine ornerat i Urnesstil med två praktfulla motställda påfåglar på överstyckets baksida. Fodralet är genom en inskrift daterat till en tioårsperiod runt år 1100 (Ó Floinn 1983:167f).

Fåglar på andra runstenar

Fågelfigurer finns på åtskilliga runstenar, men ingen är så påtagligt lik en påfågel som den på U 448. Fågeln på den tyvärr fragmentariska stenen U 257 (fig. 4), tidigare inmurad i Fresta kyrkas vägg, påminner emellertid en hel del om Harg-fågeln. Eftersom stjärtpartiet dessvärre saknas på U 257 är det osäkert hur påfågelslik den är. Dessa båda fågelfigurers formspråk har använts för att hävda att U 448 skulle vara ristad av Fot, eftersom U 257 sannolikt är det. Den är signerad men det enda som återstår av namnet är slutbokstaven r. Elias Wessén anser det rimligt att de båda ristningarna attribueras till Fot (UR 2:246), liksom också den numera förkomna

U 874 från Hagby, även i detta fall grundat på fågelfigurens formspråk så som det är dokumenterat i Bautil (UR 3:546 f).

Det finns ytterligare några sannolika hönsfåglar bland runstenarnas övriga fågelfigurer, liksom en trolig örn och några andra tänkbara rovfåglar. Det är inte omöjligt att några av hönsfågeln i själva verket är avsedda att avbilda påfåglar, eftersom flera av dem har relativt långa stjärtpartier, ibland med utspärrade fjädrar. Dock är att märka att på sarkofager från 500-talet i Ravenna finns motställda påfåglar avbildade, antingen motställda på var sida om ett kors eller på var sida om en kruka/vattenbehållare. De är försedda med tofs/kam på huvudet men har däremot inte särskilt långa stjärtpartier (Bustacchini u.å.:153). I det sammanhanget är det särskilt intressant att notera att fågeln på U 633 från Broby i Kalmar tycks ha en tofs/kam på huvudet, vilket således är karaktéristiskt för påfågeln. Detsamma gäller de två motställda fågelfigurerna upptill på ristningsytan på U 171 från Söderby i Östra Ryd samt U 753 från Litslena prästgård. Även där är fågelfiguren placerad centralt upptill på ristningen, en vanlig placering för ett kors. Tänkbara påfåglar finns på U 31 från Väntholmen i Hilleslög, U 629 från Grynsta backe, Håbo Tibble, U 746 från Hårby, Husby-Sjutolft och U 874 från Hagby kyrka, samt de redan nämnda U 171, U 633 och U 753. Wessén framkastar utan närmare motivering tanken att fågeln på U 629 skulle vara en örn (UR 3: 66).

De tre sörmländska exemplen på fågelfigurer placerade centralt i bildstrukturen (jag bortser här från Sigurdsristningens och Gökstenens småfåglar) kommer alla från Södertörn, Sö 245 Tungelsta i Västerhaninge, Sö 247 Ålsta i Västerhaninge och Sö 270 Tyresta i Österhaninge (*fig. 5*), och de är mycket lika varandra. Fågeln tycks vara hönsfåglar, man kunde tänka sig att de är avsedda som påfåglar, men det kan också vara frågan om tuppar, kanske i betydelsen tupp av skogsfågel, orr- eller tjäder-tupp. Den betydelsen räknar man med när det gäller det mycket gamla namnet Hanveden på det stora skogsområde som skiljer Sotholms och Svartlösa härader (Nyström 1990:3f). Alla de tre runstenstupporna har upprättstående, utspärrade stjärtfjädrar, om än inte så långa, och fåglarna har även det gemensamt att de är placerade direkt ovanpå ett kors. Bildkompositionen påminner om U 629, där istället ett kors växer upp från fågelns rygg, liksom ett gravfynd från 800-talet under domen i Osnabrück där ett förgyllt silverspanne i form av en duva med ett kors på ryggen påträffades (Schnackenburg 1995). Den direkta kontakten med korset antyder ett symbolsammanhang mellan dessa fåglar och korset. Det finns ytterligare några fragmentariska fågelbilder på Södertörn.

Tuppen

Tuppen är en framträdande fågel i antika mytologier. I Orienten sågs den som en symbol för solen. Den ansågs kunna betvinga mörkrets makter genom sitt galande i gryningen och blev därigenom ett skydd mot onda väsen, vilket sannolikt är bakgrunden till våra kyrktuppar. I den fornnordiska mytologin uppges tuppar sitta i världsträdet och med sitt galande väcka de döda inför Ragnarök, skildrat i Eddadikten Völuspá (Nordberg 2003:260ff). I vikingatida gravar i Skandinavien påträffas emellanåt skelett av tuppar, hönor eller kycklingar. De har, liksom ägg, alla tolkats

*Figur 6. U 375 Vidbo kyrka.
Foto: Magnus Källström 2010.*

som symboler för återfödande och uppståndelse. Särskilt intressanta för förståelsen av begravningsritualen är de gravar, där man ovanpå de kremerade benen av den döde har placerat ett obränt skelett av en hönsfågel (Gräslund 1980:54, 2008:72f). Inom kristendomen har tuppen setts som en symbol för det nya ljuset, det vill säga den uppståndne Kristus (Waida 2005:1842). Den har också varit en symbol för vak-samhet; det är givetvis i den egenskapen den fortfarande förekommer som kyrktupp. Det äldsta kända belägget för en kyrktupp är en uppgift att biskop Rampertus av Brescia i Lombardiet år 820 lät gjuta en tupp för sitt kyrktorn (Gerlach 1970:209).

Att påfågeln på U 448 ska uppfattas som en kristen symbol förefaller sannolikt. Ser man till hela det kända senvikingatida runstensbeståndet i Odensala uppvisar många av dem kristna element som centrala kors (U 443, U 444, U 445, U 447, U 451, U 452, U 453, U 454 och 456), i några fall böner (U 447, U 453 samt nyfyndet 2013) eller uppgift om brobygge, vilket var en Gudi behaglig gärning (U 456). De flesta av runstenarna tycks av stilanalysen att döma tillhöra tiden efter 1050, de två undantagen utgörs av U 444 i Bromsta och U 449 i Harg. Det är uppenbart att man vid runstensresande i Odensala var angelägen att tydligt manifesteras sin kristna tro. Kanske var det ibland tilltalande att välja en välbekant fågel som en tupp som också hade en symbolisk betydelse i den fornskandinaviska religionen.

Ryttare på runstenar och i kristen ikonografi

Beträffande ryttarbilderna på U 448 så finns det några liknande på runstenar i andra delar av Uppland. Det räcker att här nämna U 375 Vidbo kyrka (*fig. 6*), U 599 Hanunda i Hökhuvud, U Fv1973;194 Uppsala domkyrka och U 1003 Frötuna i

Figur 7. U 691 från Söderby i Arnö socken.
Efter Upplands runinskrifter.

Rasbo, alla med mycket enkelt tecknade ryttare och hästar, på de två sistnämnda precis som på U448 saknar ryttaren markerade armar. Vidbostenens och Hökhuvudstenens ryttare har däremot armarna markerade, på Vidbostenen även tyglarna. På äldre avbildningar av Vidbostenen finns precis som på U 448 en fågel ovanför ryttaren, idag finns endast svaga spår kvar av den, varför det är omöjligt att säga vilken sorts fågel det kan vara frågan om. Även på stenen från Hökhuvud finns en fågel upptill. Kanske har man i Vidbo och Hökhuvud precis som i Odensala anammat en fågel som en kristen symbol, och placerat på den plats där man på så många andra runstenar har ett kors.

I den kristna ikonografin förekommer ryttarfigurer, inte sällan beväpnade. De brukar då tolkas som *Militia Christi*, en representant för Kristi här (Merzbacher 1970:267f). Som ett exempel på det kan U 691 från Söderby i Arnö anföras (fig. 7). Här har ryttaren ett höjt svärd i högerhanden och ett processionskors i den vänstra. Stenen är rest av en far till minne av "sin svekfullt dödade son". Texten avslutas med bönen "Krist hjälpe hans ande". Här känns det adekvat att tala om en helig ryttare (UR 3:207). En annan ikonografisk tolkning kan vara att ryttaren symboliserar Kristus som segrare över mörkrets makter (Uppenbarelseboken, kap. 6:2 och 19:11–16).

Ibland hävdas det att alla ryttarframställningar skulle vara jaktscener eller delar av sådana, men jag skulle här avslutningsvis vilja framföra en annan hypotes, inspirerad av den skotske arkeologen Martin Goldbergs arbete med de piktiska symbolstenarna (Goldberg 2012). Pikterna var den folkgrupp som bebodde norra Skottland under den tid som motsvarar vår järnålder. De har inte efterlämnat några skriftliga dokument, däremot en mängd stenar med inhuggna reliefer, som från 700-talet och

framåt tycks vara en blandning av svårtolkade piktiska symboler och kristna motiv på samma sätt som förkristna och kristna motiv blandas på våra bild- och runstenar. I ett övergångsskede kan man tänka sig att motiv som hade såväl en förkristen som en kristen innebörd var populära. Bland andra motiv på de piktiska stenarna förekommer grupper av ryttare, traditionellt tolkade som jaktscener. Nu menar Goldberg att i detta ”uppenbara” motiv kan ligga en fördold mening, nämligen att bilden alluderar på Jesu intåg i Jerusalem på palmsöndagen, när han tas emot som Messias, det så kallade Adventusmotivet (Goldberg 2012:160ff). Kanske var på liknande vis ryttarfigurerna på runstenarna i Vidbo, Odensala, Hökhuvud, Arnö, Uppsala och Rasbo liksom de ovan nämnda påfåglarna och tupporna de nykristna skandinavernas sätt att visa sin kunskap om påskens budskap på samma sätt som den norska Dynnastenen visar kunskap om julevangeliet. Påskan var utan tvekan det kristna årets största högtid redan under den tidigkristna tiden.

Referenser

- Runstensnumren hänvisar till korpusverket Sveriges runinskrifter, utgivet av Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien, Stockholm (Sö + nummer resp. SöR = Södermanlands runinskrifter 1924–1936, U + nummer resp. UR = Upplands runinskrifter 1940–1958).
- Bustacchini, G. u.å. *Ravenna: Capital of mosaic*. Ravenna.
- Fuglesang, S. H. 1980. *Some Aspects of the Ringerike Style: A phase of 11th century Scandinavian art*. Odense.
- Gerlach, P. 1970. Uppslagsordet ”Hahn” i *Lexikon der Christlichen Iconographie*, band 2. Kirchbaum, E. (red). Rom, Freiburg, Basel, Wien.
- Goldberg, M. 2012. Ideas and Ideologies. *Early Medieval Scotland: Individuals, Communities and Ideas*. Clarke, D., Blackwell, A. & Goldberg, M. (red). Edinburgh.
- Gotfredsen, L. & Frederiksen, H.J. 2003. *Troens billeder: Romansk kunst i Danmark*. København.
- Gräslund, A-S. 1980. *Birka IV. The Burial customs: A study of the graves on Björkö*. Stockholm.
- Gräslund, A-S. 2006. Dating the Swedish Viking-Age rune stones on stylistic grounds. *Runes and their Secrets: Studies in runology*. Stoklund, M. m.fl. (red). Copenhagen.
- Gräslund, A-S. 2008. Some Powerful Women at Valsgärde. *Valsgärde Studies: the place and its people, past and present*. Norr, S. (red). Uppsala.
- Källström, M. 1992. *Den uppländske runristaren Visäte. En kronologisk/korologisk studie*. Institutionen för arkeologi. Stockholms universitet.
- Källström, M. 2013. Nyfunnen runsten vid Odensala kyrka. *Situne Dei*.
- Merzbacher, F. 1970. Uppslagsordet ”Ritter” i *Lexikon der Christlichen Iconographie*, band 3. Kirschbaum, E. (red). Freiburg, Basel, Wien.
- Nilsson, D. 2001. *Visäte. En studie i attribuering*. Örebro.
- Nyström, S. 1990. *Ortnamn i Haninge*. Västerhaninge.

- Nordberg, A. 2003. *Krigarna i Odins sal: Dödsföreställningar och krigarkult i fornnordisk religion*. Stockholm.
- Oehrl, S. 2010. Vierbeinerdarstellungen auf schwedischen Runensteinen. Studien zur nordgermanischen Tier- und Fesselungssikonographie. *Ergänzungsbände zum Reallexikon der Germanischen Altertumskund*. Band 72. Berlin/New York.
- Ó Floinn, R. 1983. Iron bell of St. Patrick and its shrine. *Treasures of Ireland: Irish Art, 3000 B.C. – 1500 A.D.* Ryan, M. (red). Royal Irish Academy. Dublin.
- Pedersen, A. 2001. Rovfugle eller duer: Fugleformede fibler fra den tidlige middelalder. *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie* 1999.
- Schnackenburg, M-L. 1995. Die Osnabrücker Taubenfibel. *Osnabrücker Mitteilungen*.
- Sheehan, J. 2009. A Peacock's tale: Excavations at Caherlehillan, Iveragh, Ireland. *The Archaeology of Celtic Churches*. Edwards, N. (red). Society for Medieval Archaeology Monograph 21. Leeds.
- Sjøvold, T. 1985. *Vikingskipene i Oslo*. Oslo.
- Solberg, B. 2000. *Jernalderen i Norge 500 før Kristus til 1030 etter Kristus*. Oslo.
- Stander, H.F. 1991. The Peacock in Early Christian Art and Writing. *Ekklesiastikos Pharos*.
- Waida, M. 2005. Uppslagsordet "Cocks" i *The Encyclopedia of Religions*. 2nd edition.
- Jones, L. (red). Detroit, New York, San Francisco, San Diego.
- Vang Petersen, P. 1980. Guddommelige Fugle: Fugleformede smykker fra den yngre jernalder og den ældre middelalder. *Danefæ. Skatter fra den danske muld*. Til Hennes Majestæt Dronning Margrethe 2. København.

Summary

There are several interesting rune-stones in the parish of Odensala. Two of them, U 448 and U 449, are remarkable with regard to the unusual trait of free-standing pictures/figures in the centre of the pictorial surface, framed by ornamentation along the stone edge. U 449 is decorated with a quadruped seen in profile, executed in so-called Ringerike Style, popular during the first half of the 11th century. The motif consists of a quadruped and an inter-twined serpent.

However, the most beguiling pictures are found on U 448: a large bird placed where the cross is normally located and below this a horse with a rider. The bird has a head crest, wings and a long elaborate tail, so it seems reasonable to regard it as a peacock. Due to the popular belief that the flesh of the peacock never rots, it had been an important symbol of immortality for ancient Greece and Rome. The concept was taken over by the Christians, and in the Catholic Church the peacock is still a symbol of immortality, innovation and resurrection.

Bones and feathers of a peacock were found in the Norwegian ship-burial at Gokstad, dated to the beginning of the 10th century; so obviously the bird was known in Scandinavia at the time. Bird brooches from the Late Viking Age have a typical peacock shape, a motif clearly influenced by continental Christian iconography. Other birds, such as eagles and cocks, are also found depicted on rune-stones. They held an important symbolic function in the Old Norse religion as also in early Christian art. In my view the peacock of Harg should be regarded as a Christian symbol. The occasional choice of instead depicting a well-known bird with symbolic sacred meaning in Old Norse religion, such as a cock, may be seen as evidence of syncretism during the Conversion Period.

The rider has its counterpart on some other rune-stones from Uppland. The motif occurs with a mix of pagan and Christian symbols on Pictish symbol stones in Scotland. It has also been suggested that, while usually interpreted as a hunting image, it may have held an underlying meaning, that of the so-called Adventus motif, alluding to Christ's entry into Jerusalem on Palm Sunday. Perhaps this was one way for the new converts in Scandinavia to demonstrate their knowledge of the Easter gospel, although dressed in a traditional, domestic, guise.